

Využitie podporných systémov založených na umelej inteligencii v justícii ako porušenie práva na spravodlivý proces

Krištofik, A.

KRIŠTOFÍK, A.: Využitie podporných systémov založených na umelej inteligencii v justícii ako porušenie práva na spravodlivý proces. *Právny obzor*, 108, 2025, č. 5, s. 492 – 503. <https://doi.org/10.31577/pravnyobzor.2025.5.05>

The use of support systems based on artificial intelligence in justice as a violation of the right to a fair trial. This paper examines whether the use of AI-based decision-support systems in judicial proceedings violates the right to a fair trial. It analyzes concerns raised by the Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE) and legal scholarship regarding undue influence, judicial independence, and impartiality. Using the COMPAS system and the State v. Loomis case as key examples, the paper assesses how algorithmic recommendations may distort judicial reasoning. It concludes that AI support systems, if critically evaluated and transparently justified by judges, need not breach fair trial guarantees. However, improper reliance on such systems may compromise legal safeguards, necessitating stricter conditions for their admissible use in courtrooms.

Key words: Fair trial, Artificial Intelligence, Automated decision-making, Fundamental rights

Úvod

V rámci verejných diskusií k (vtedy) pripravovanému zneniu európskeho Aktu o umelej inteligencii¹ vydala Rada advokátskych komôr a právnických spoločností Európy (CCBE) *Stanovisko k návrhu nariadenia, ktorým sa stanovujú harmonizované pravidlá týkajúce sa umelej inteligencie (Akt o umelej inteligencii)*². V tomto stanovisku CCBE upozorňuje na riziko, aké môže aplikácia umelej inteligencie obecné, ale najmä neskôr v kontexte súdnictva predstavovať jednak pre právny štát a vládu práva ako také, ale aj pre mnohé základné práva (a slobody). Túto pozíciu zastáva CCBE už dlhodobo a okrem iného ju napríklad predstavovala vo svojich stanoviskách k takpovediac „predchodcovi“, resp. prípravným prácam – k Aktu o umelej inteligencii, k Bielej knihe umelej inteligencie vydanéj Komisiou.³ Avšak v prístupe k zapájaniu technológií do súdnych

* Mgr. Andrej Krištofik, interný doktorand Ústavu práva a technológií Masarykovej univerzity v Brne, kristofik@muni.cz.

¹ Nariadenie Európskeho Parlamentu a Rady, ktorým sa stanovujú harmonizované pravidlá v oblasti umelej inteligencie (Akt o umelej inteligencii) a menia niektoré legislatívne akty únie. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52021PC0206> (ďalej len AI Akt alebo Akt o umelej inteligencii).

² Council of Bars and Law Societies of Europe. *CCBE position paper on the proposal for a regulation laying down harmonised rules on Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act)*. 2021 https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/IT_LAW/ITL_Position_papers/EN_ITL_20211008_CCBE-position-paper-on-the-AIA.pdf.

³ Council of Bars and Law Societies of Europe. *CCBE Response to the consultation on the European Commission's White Paper on Artificial Intelligence*. 2020 https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/IT_LAW/ITL_Position_papers/EN_ITL_20200605_CCBE-Response-to-the-consultation-regarding-the-European-Commission-s-White-Paper-on-AI.pdf

procesov zastáva relatívne liberálnu pozíciu a tvrdí, že pre takéto zapojenie stačí, aby takto argumentovaný proces zachoval stávajúce minimálne štandardy.⁴ Na to však nadväzuje tvrdením, že akákoľvek zapojená technológia musí byť zároveň prispôbena súdnemu prostrediu a brať do úvahy všetky jeho špecifiká. Zároveň by technológia do týchto procesov mala vstupovať iba v takých situáciách, v ktorých je garantované dostatočné množstvo záruk či určitých poistiek proti zaujatosti alebo diskriminácii.

Pri využívaní systémov založených na umelej inteligencii v súdnictve varuje, asi neprekvapivo, najmä pred porušením práva na spravodlivý proces. V tejto obave vychádza z upozornenia predostieraného aj Komisiou v preambule návrhu Aktu o umelej inteligencii, resp. jej bode č. 40. Na to však nadväzuje kritikou, že Komisia nezvolila sústredenejší prístup, v ktorého dôsledku by boli stanovené presné pravidlá na využívanie systémov založených na umelej inteligencii v súdnictve. Cieľom predkladaného príspevku je tak zhodnotiť, do akej miery sú tieto obavy na mieste, resp. zhodnotiť, či a v akej miere môže dôjsť k narušeniu práva na spravodlivý proces pri zapojení systémov založených na metódach umelej inteligencie do súdneho procesu. Príspevok tak najprv predstaví koncept práva na spravodlivý proces s dôrazom na jeho zložky, ktoré vyslovene spomína vo svojom stanovisku CCBE. V nasledujúcej časti príspevku budú čitateľovi predstavené asistenčné technológie, ktoré sú využívané v súdnictve a svojou povahou by mohli predstavovať riziko pre právo na spravodlivý proces. Následne bude vykonaná syntéza, teda posúdenie ich interakcie s aspektmi práva na spravodlivý proces identifikovanými v predchádzajúcej časti príspevku. Táto analýza bude následne doplnená o niektoré body z rozsudku *State v. Loomis*, ktorý sa týmto problémom zaoberal. V poslednej časti príspevku sa bude autor venovať záveru CCBE, podľa ktorého je nutné pre korektné využívanie asistenčných technológií stanoviť podmienky, a pokúsi sa niektoré z týchto podmienok navrhnúť na základe predchádzajúcej analýzy, ako aj iných existujúcich odporúčaní pre využívanie systémov založených na umelej inteligencii.

1. Právo na spravodlivý proces a obavy CCBE

Právo na spravodlivý proces nie je oproti mnohým iným základným právam jednotlivca, ale skladá sa z mnohých ďalších zložkových práv, ktoré do tohto spoločného konceptu zapadajú. Keďže rozbor toho, aké všetky práva do tohto konceptu zapadajú, môžu obsiahnuť samotnú prácu a nie sú predmetom tohto príspevku, budú ďalej predstavené iba tie práva, ktoré sú relevantné na zapojenie digitálnych technológií, resp. asistenčných technológií založených na strojovom učení v súdnom procese.

Problematika, ktorej venuje pozornosť nielen CCBE vo svojich odporúčaní, ale aj mnohé ďalšie články⁵, je otázka „nevhodného“ ovplyvnenia prostredníctvom použitých

⁴ Táto pozícia je v kontraste s pozíciou, ktorú zastáva napríklad Susskind, ktorý tvrdí, že zapájanie technológií v súdnictve nemá zmysel, ak tým nedochádza k nejakej forme zlepšenia. Teda samotné „nezhoršenie“ nie je postačujúce. Pozri SUSSKIND, R. *Online courts and the future of justice*. Oxford : Oxford University Press, 2019.

⁵ Pozri napr. viaceré príspevky v KLUČKA, J. a kol. *Artificial Intelligence from the perspective of Law and Ethics*. Praha : Leges, 2021.

technológií, teda v kontexte práva na spravodlivý proces by malo ísť o právo na nezaújatý a nestranný súd. Konkrétne potom Lapadat vo svojej štúdii o dosahu umelej inteligencie na právo na spravodlivý proces uvádza potrebu zaistiť dostatočné záruky, jednako pred obecnou automatizovaným rozhodovaním (tu však neuvádza dôvod, a preto nie je možné ďalej analyzovať relevantnosť jej výhrady z pohľadu ochrany práva na spravodlivý proces) a pred takým využívaním umelej inteligencie v súdnictve, ktoré síce nerozhoduje substantívne, no z rôznych dôvodov je možné predpokladať, že závery či odporúčania daného systému budú bez ďalšieho preberané sudcom. Ten tak podľa Lapadatovej plní už len funkciu „razítkovača“.⁶ Tento efekt nie je len obavou Lapadatovej, ale bol pozorovaný aj Najvyšším súdom štátu Wisconsin vo veci *State v. Loomis*, ktorému sa budeme venovať ďalej v príspevku.⁷

Podobné obavy vyslovuje aj Contini, okrem iného spoluautor Etickej Charty využívania umelej inteligencie v súdnictve Rady Európy, či podporných materiálov OSN k sudcovskej integrite. Ten tvrdí že zavádzanie rôznych pokročilých algoritmických rozhodovacích metód predstavuje risk pre „zdravú“ úvahu sudcu, ktorý by mohol byť, obzvlášť v citlivých a hraničných prípadoch, viac naklonený nekritickému prijímaniu strojových záverov a odporúčaní.⁸ Z mnohých faktorov pre ktoré to môže byť problematické si Contini vyberá demonštráciu na príklade systému COMPAS, ktorý je predmetom aj ďalej spomínaného prípadu *State v. Loomis*. U toho bola preukázaná rasová diskriminácia, okrem iného na základe vyhodnocovania zdanlivo irelevantných faktorov, ktoré však slúžili ako tzv. proxy faktory pre odhalenie rasy.⁹ Contini tak vo svojej analýze dochádza k záveru, že zapojenie týchto systémov do rozhodovacích procesov (súdov) je problematické z dvoch – na seba nadväzujúcich – dôvodov. Jednako upozorňuje na technologickú stránku tohto problému, teda na problém konštrukcie systému, ktorý nielenže nie je neutrálny, no zvažuje a odhaľuje niektoré neprípustné faktory rozhodovania, ako je napríklad rasa obžalovaného, pomocou proxy faktorov. Druhý problém, na ktorý Contini upozorňuje, je potom problém ľudskej tendencie nekritického preberania strojových záverov, ktoré sú nesprávne či problematické. V úvode však Contini predostiera túto námietku ako omnoho širšie koncipovanú, a to v zásade podobne ako Lapadat, či ďalší, teda že takéto použitie by mohlo konštituovať porušenie práva na spravodlivý proces. Pre analýzu tohto problému je preto nutné sa bližšie pozrieť na koncept tohto práva.

Obecne sa v týchto prácach zvykne vyskytovať odkaz na problematiku „undue influence“ prostredníctvom zapojenia systémov založených na strojovom učení. Undue influ-

⁶ LAPADAT, R. A., *Trusting the use of AI in the law field*. In *Artificial Intelligence from the perspective of Law and Ethics*. Praha : Leges, 2021, s. 33.

⁷ Problém „jednoduchého razítkovania“ (resp. problém „mere rubber-stamping“) je tiež obecnou relatívne rozšíreným v diskusiách o automatizácii rozhodovania, k tomu viz KRIŠTOFÍK, A. *The role of privacy in the establishment of the right not to be subject to automated decision-making*. *The Lawyer Quarterly*. Roč. 14, č. 2, s. 236 – 251.

⁸ PLATONOVA, A. *Artificial Intelligence: A New Trojan Horse for Undue Influence on Judiciaries?* [online]. [cit 15. 2. 2023]. https://www.unodc.org/dohadecaration/en/news/2019/06/artificial-intelligence_-a-new-trojan-horse-for-undue-influence-on-judiciaries.html

⁹ LARSON, J., ANGIN, J. *How We Analyzed the COMPAS Recidivism Algorithm*. ProPublica, 2016 [online]. <https://www.propublica.org/article/how-we-analyzed-the-compas-recidivism-algorithm>.

ence, teda neprípustné ovplyvnenie, však nie je vyslovene stanovené ako niektoré z práv nachádzajúcich sa pod právom na spravodlivý proces, a je preto potrebné ho ďalej kategorizovať. Pomocný materiál vydaný Európskym súdom pre ľudské práva (ESLP) k aplikácii článku 6 Európskeho Dohovoru o ochrane ľudských práv (ďalej ako Dohovor) spomína pojem „undue influence“ na dvoch miestach.¹⁰ Na prvom mieste je to pri otázkach spojených s podmienkou tribunálu založeného zákonom, a inštitucionálnymi zárukami, ktoré má táto podmienka priniesť.¹¹ A na druhom mieste sa tento termín spomína pri posudzovaní kritérií nezávislosti súdneho telesa, resp. konkrétne pri posudzovaní záruk pred vonkajším ovplyvňovaním sudcovského rozhodovania.¹² V obidvoch týchto prípadoch teda ide o právo na nezávislý súd.

Harris vo svojom komentári k Dohovoru zase rozoberá otázku „improper influence“¹³, ktorá by sa však rovnako mohla preložiť ako neprípustné ovplyvnenie. Harris sa ním zaoberá vo vzťahu k uvažovaniu informačného embarga na prebiehajúce súdy, a to z pohľadu zaistenia nezaújatosti súdu prostredníctvom uverejňovaných informácií a názoru širokej verejnosti na stále prebiehajúce súdne konania. Harris teda tento problém klasifikuje ako problém spadajúci pod právo na nezaújatý súd.

I keď spomínané materiály identifikujú v podstate dve odlišné práva, nasledujúca analýza môže byť v zásade vykonaná spoločne, pretože právo na nezávislý a nezaújatý súd býva takmer vždy vykladané spoločne, či už ESLP alebo v komentovanej literatúre.¹⁴ Pre potreby ďalšej analýzy sa dá povedať, že obe tieto práva majú zaistiť tú istú vec – teda aby bolo rozhodnutie súdu vykonané len na základe (právne) relevantných faktorov, ktoré budú posúdené zákonne na základe zákona a v jeho intenciách. V zásade teda ide o to, aby sa súd, resp. sudca vyvaroval akéhokoľvek (nevhodného) ovplyvnenia. V prípade práva na nezávislý súd ide o možné „inštitucionálne“ ovplyvnenie, najmä prostredníctvom iných zložiek moci verejnej, napríklad pri uplatňovaní možností výberu sudcov a zbavovania ich funkcie, ale napríklad aj prostredníctvom iných sudcov či súdnej administratívy.¹⁵ K tomu môže dochádzať napríklad prostredníctvom penalizácie, ako napríklad presunutie do horších kancelárskych priestorov či zmena agendy, alebo pozitívnu motiváciou prostredníctvom kariérneho postupu či rôznych bonusov a podobne.¹⁶

Vedľa tohto práva brániaceho pred nežiaducim ovplyvnením sudcov potom stojí právo na nestranný súd, ktorého negatívny aspekt, resp. možné ovplyvnenie vyplýva oproti nezávislosti súdu z interných presvedčení sudcu. Často sa teda hovorí o rozdelení na

¹⁰ REGISTRY. Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights (criminal limb). Council of Europe, 2022. https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_6_criminal_eng.pdf.

¹¹ Tamže, s. 21.

¹² Tamže, s. 25.

¹³ HARRIS, D. et al. Law of the European Convention on Human Rights. Oxford : OUP, 2009. s. 490 – 493.

¹⁴ Pozri napr. tamže, s. 284.

¹⁵ POSPÍŠIL, I. Čl. 36 (Právo na spravodlivý proces). WAGNEROVÁ et al. *Listina základných práv a slobod. Komentár.*, s. 737.

¹⁶ Takéhoto ovplyvňovania sudcov využíval extenzívne na Slovensku napríklad Štefan Harabin, k tomu pozri HANUS, J., M., Martin. Harabinokracia [online]. týždeň – iný pohľad na spoločnosť. 26. 10. 2009 [cit 6. 1. 2021]. <https://www.tyzden.sk/casopis/5614/harabinokracia/>.

objektívnu a subjektívnu stránku nezávislosti.¹⁷ Kopa v komentári k Listine základných práv a slobôd (LZPS)¹⁸ uvádza, že je to práve nestrannosť sudcu, čo z neho sudcu robí a predstavuje základ sudcovského rozhodovania.¹⁹ Ďalej uvádza, že sudcu možno považovať za nestranného, keď nie je predpojatý voči stranám konania ani jeho predmetu.²⁰ Na Kopov predpoklad, že základným východiskom *profesionálneho* sudcu je jeho nezaújatosť, nadväzuje Molek pri stanovovaní testu nezaújatosti, ktorý je rovnako postavený na vyvrátení domnienky, že sudca je nezaújatý.²¹ K vyvráteniu je potom nutné predložiť presvedčivé dôkazy o tom, že je sudca viacej naklonený jednej zo strán. Omnoho jednoduchšie je to pri objektívnom teste zaujatosti, kde stačí preukázať objektívnu skutočnosť zakladajúcu zaujatosť sudcu. Typicky môže ísť napríklad o skutočnosť, že daný sudca už o veci rozhodoval v inej inštancii alebo súdnej vetve.²²

Vhodné obecné zhrnutie týchto nárokov poskytuje Lord Bingham v diele *Rule of Law*, keď uvádza, že tieto záruky v zásade vyžadujú, resp. zaručujú, že súd (a sudca) je nezávislý od čohokoľvek, čo by ho mohlo viesť k tomu, aby vec rozhodol na základe čohokoľvek iného než je skutkový stav a právny základ posudzovanej veci z *jeho vlastného pohľadu*.²³ Takto zjednodušene tak možno obsiahnuť všetky relevantné aspekty práva na spravodlivý proces, ktoré sa vyskytujú v rôznych už spomínaných prácach o zapájaní asistenčných technológií do súdneho procesu. Takéto zjednodušenie je potom obzvlášť potrebné s ohľadom na terminologickú nejednotnosť medzi autormi, ktorí si jednak vyberajú rozdielne termíny medzi sebou, ale najmä oproti termínom, ktoré používa právna úprava. Z už poskytnutého výkladu je však zrejmé, že všetci autori smerujú k opisu rovnakého fenoménu, ktorý možno nájsť aj v rámci práva na spravodlivý proces, tak

¹⁷ KMEC et al. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*, s. 670

¹⁸ LZPS a Dohovor sa síce líšia v niektorých aspektoch práva na spravodlivý proces, no v otázkach rozoberaných v tomto príspevku predstavujú v podstate komplementárny materiál vzájomne rozširujúci rozoberané právo, a preto bude bez ďalšieho vo zvyšku práce narábané rovnako s oboma dokumentmi. K tomu pozri napr. komentár z poznámky č. 18, kde Kopa upozorňuje na preberanie kritérií ESLP Ústavným súdom v otázkach nestrannosti.

¹⁹ Takéto stanovisko, samozrejme, nemožno vnímať ako nič iné než ideál, o ktorý sa má systém a jednotlivý sudca usilovať. Rôzne formy „narušenia“ sudcovskej nestrannosti a nezaújatosti sú často nevedomé, avšak i tie predstavujú porušenie tohto práva a aj navzdory Kopovmu predpokladu sú veľmi rozšírené. K tomu pozri výber rozsudkov ESLP: REGISTRY. Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights (criminal limb). Council of Europe, 2022. https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_6_criminal_eng.pdf, prípadne hlbšiu analýzu týchto rozhodnutí na Isele, C., Gawel, C., Müller, K. Impartiality of legal professionals Legal and ethical obligations. In: Judicial Ethics and Professional Conduct of the European Judicial Training Network, 2019. <https://portal.ejtn.eu/PageFiles/17916/TEAM%20GERMANY%20TH%202019%20D.pdf>, prípadne obecnú analýzu o podvedomom narušení nestrannosti na Rachlinski, J. et al. Does Unconscious Racial Bias Affect Trial Judges? Cornell Law Faculty Publications. Paper 786. <http://scholarship.law.cornell.edu/facpub/786>, prípadne pozri rozsiahlu existujúcu literatúru opisujúcu skutočný stav oproti Kopom formulovanému ideálu sudcu, napr. REDFIELD, S. (eds.) *Enhancing Justice: Reducing Bias. American Bar Association*. 2020.

²⁰ KOPA, M. Právo na súdnu a inú ochranu. HUSSEINI, F. a kol. *Listina základných práv a slobod: komentár*. Praha : C. H. Beck, 2021, s. 1085.

²¹ MOLEK, P. *Právo na spravodlivý proces*. Praha : Wolters Kluwer, 2012, s. 172.

²² KMEC et al. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*, s. 681 – 682.

²³ BINGHAM, T. *Rule of Law*. Londýn : Penguin Books, 2011, s. 92.

ako ho koncipuje Dohovor. Súhrnne tak k opisu ich obáv či dosahu možného narušenia týchto práv môžeme využiť definície Lorda Binghamu zo začiatku tohto odseku. Ak teda vieme, o narušenie akého práva by malo ísť, je vhodné sa ďalej pozrieť na technológie, ktorých prostredníctvom by malo dochádzať k narušovaniu týchto práv.

2. Asistenčné technológie

Pri predstavení tohto problému sme sa venovali najmä názorom predstavovaným v prácach Lapadatovej a Continiho, či zatiaľ okrajovo v rozsudku *State v. Loomis* alebo odporúčaní CCBE, ktoré je stavané ako reakcia na Akt o umelej inteligencii. Lapadat vo svojej práci odkazuje na obecné využívanie technológií založených na prístupoch umelej inteligencie a bližšie už nešpecifikuje žiadnu technológiu či rozsah jej zapojenia.²⁴ Contini síce tiež obecné odkazuje na technológie umelej inteligencie (práve s odkazom na Etickú chartu využívania umelej inteligencie v súdnictve Rady Európy), no zároveň si ako príklad na kritiku vybraného problému (teda technologických nedostatkov takýchto systémov) volí systém COMPAS, ktorý je aj predmetom rozhodnutia v prípade *State v. Loomis*.

Táto technológia aj napriek niektorým jej nedostatkom ako proprietárnosť algoritmu je vhodným príkladom zapojenia algoritmickeho systému do súdneho rozhodovania. Tento systém je využívaný naprieč jednotlivými štátmi v USA pri predikcii šance recidívy odsúdených, resp. pri prideľovaní skóre, ktoré má ukazovať pravdepodobnosť, že sa obžalovaný dopustí ďalšej trestnej činnosti. Toto skóre je potom sudcami využívané napríklad pri rozhodovaní o prepustení na kauciu alebo pri rozhodovaní o výške trestu.²⁵ Odporúčanie tohto systému založeného na rozsiahlych vstupných dátach je teda jeden z faktorov, rozhodujúcich o tom, či bude daný odsúdený predčasne prepustený, prípadne za ako vysokú kauciu, a či vôbec bude prepustený zo zadržania. Ide teda o relatívne závažné ovplyvnenie základných práv a slobôd, ktoré je kompletne založené na štatistických metódach a rozsiahlych vstupných dátach.

Primárnou zárukou a zároveň hlavným problémom tohto príspevku je rola ľudského sudcu. Systém COMPAS a ďalšie jemu podobné sú tzv. asistenčné systémy. To znamená, že vykazujú iba nízku úroveň autonómie²⁶ a ich výsledky majú slúžiť iba ako „vodítko“ a jeden z faktorov, ktoré majú byť ľudským sudcom zvážené pri celkovom posúdení prípadu. Ich odporúčanie má tak byť v tomto celkovom kontexte zvážené a následne vyargumentované.

²⁴ Otázka, ktorej určenie je rozhodujúce pre rozlišovanie medzi substantívnymi a asistenčnými (sudcovskými) technológiami.

²⁵ K rozdielnemu využitiu skóre pozri CORBETT-DAVIS, S. et al. A computer program used for bail and sentencing decisions was labeled biased against blacks. It's actually not that clear. *Washington Post*, 2016. <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2016/10/17/can-an-algorithm-be-racist-our-analysis-is-more-cautious-than-propubicas/>.

²⁶ ELIOT, L. *Antitrust and Artificial Intelligence (AI): Antitrust Vigilance Lifecycle and AI Legal Reasoning Autonomy*. arXiv, 2020. <http://arxiv.org/abs/2012.13016>.

3. Nepripustné ovplyvnenie

V zásade sa zároveň zjednodušene dá povedať, že práve miera argumentácie, respektíve spôsob preberania strojového odporúčania určuje rozhodnú hranicu pre možné porušenie práva na spravodlivý proces. Záverom analýzy možného porušenia práva na spravodlivý proces je tak primárne definícia Lorda Binghamu – teda obava z toho, že konečné rozhodnutie, ktoré sudca vynesie, nebude vychádzať z právne relevantných faktov a presvedčenia sudcu formovaného výhradne na základe platného práva – teda že k rozriešeniu prípadu nedôjde na základe „férového“ nezávislého rozhodnutia. Sudcovo rozhodnutie by totiž v týchto prípadoch malo byť v rozhodnej miere formované práve strojovým záverom, resp. odporúčaním. Z tejto skutočnosti potom vyplýva niekoľko problémov.

Na jeden z nich odkazoval už i Contini, keď upozorňoval na obširny problém algoritmickej zaujatosti, prípadne, môže nastať problém, na ktorý následne upozorňuje Christian, že tieto štatistické modely sú stavané na často irelevantných a pochybných, ak nie priamo diskriminujúcich faktoroch, ako je to v prípade COMPAS-u. Ten napríklad ako jeden z rozhodujúcich faktorov používal dĺžku doby, po akú mal odsúdený trvalý pobyt v štáte Wisconsin.²⁷ Continiho obavy sú, samozrejme, oprávnené a pre ďalšie fungovanie rozhodovacích technológií v súdnych sieňach je nutné sa nimi zaoberať, ostatne ide o veľmi komplexný problém nielen pre právo, ale najmä pre algoritmickej dizajn²⁸. Avšak tento fakt nemusí byť rozhodujúci na posúdenie nepripustného ovplyvnenia sudcu, resp. by k nemu mohlo v zásade dôjsť aj za predpokladu, že daný systém netrpí žiadnym problémom typu algoritmickej zaujatosti.

Druhý, menej rozoberaný problém, ktorý sa opäť viaže viac k technickým aspektom týchto systémov, je práve vynášanie rozhodnutí na základe irelevantných faktorov, resp. ako je predmetom žaloby v *State v. Loomis* na základe nepoznatelných faktorov. Takýto proces samotný narušuje iné dva z nárokov práva na spravodlivý proces, ktoré v predchádzajúcom pojednaní rozobrané neboli, a to právo na odôvodnené rozhodnutie (ktoré podľa autora v tomto kontexte zahŕňa aj poznanie logiky rozhodovacieho algoritmu)²⁹ a právo na rozhodnutie, resp. odsúdenie výhradne na základe (platného) zákona. Opäť však ani tieto ďalšie dva problémy nie sú bez výhrady potrebné pre rozhodnutie o neprípustnom ovplyvnení prostredníctvom daného asistenčného systému.

Lapadat oproti Continimu vo svojich výhradách neodkazuje na žiadny konkrétny (technologický) problém, ale obecné na možné narušenie práva na spravodlivý proces prostredníctvom využívania takýchto technológií, a ďalej predstavuje potrebné záruky,

²⁷ CHRISTIAN, B. Alignment Problem. *Machine Learning and Human Values*. New York : W.W. Norton, 2020, s. 67 – 79.

²⁸ KUSNER, M. J. et al. Counterfactual Fairness. Guyon, I. et al. (ed.) *Advances in Neural Information Processing Systems* 30. Curran Associates, Inc., 2017. <http://papers.nips.cc/paper/6995-counterfactual-fairness.pdf>.

²⁹ K tomu pozri napr. práva pod čl. 22 GDPR, napr. v Working party. *Guidelines on Automated individual decision-making and Profiling for the purposes of Regulation 2016/679*. Brusel : Európska komisia. <https://ec.europa.eu/newsroom/article29/items/612053>.

aby týmto narušeniam bolo možné predchádzať. Medzi týmito zárukami sa potom nachádza aj potreba riadneho odôvodnenia, resp. stanovenie potrebnej miery záruk preto, aby tieto odporúčania neboli len „jednoducho“, teda nekriticky, preberané ľudskými sudcami. Táto obava sa teda dá interpretovať ako priame porušenie práva na nezávislý súd, tak ako ho formuloval Bingham, teda že konečný rozsudok bude vynesený na základe iných faktorov, než aké sú v rámci tohto práva prípustné.

Avšak v nadväznosti na toto pozorovanie nie je možné urobiť záver o absolútnej neprípustnosti takýchto automatizovaných (asistenčných) rozhodovacích systémov. Ako bolo opakovane naznačené, rozhodným konceptom pre ich prípustnosť je spôsob, akým s nimi narábajú sudcovia. V zásade tieto systémy totiž poskytujú určitú obdobu znaleckého posudku, obzvlášť potom v prípade systému COMPAS. Podobne ako znalecký posudok, aj záverečné odporúčanie expertného systému je nutné zvažovať v kontexte všetkých ďalších relevantných faktorov. Táto jednoduchá analógia vytvára hranicu prípustnosti využitia týchto systémov, ktorá nie je určená problematickosťou týchto systémov, ale „lenivosťou“ ľudských sudcov. Obdobný záver možno čítať aj v odporúčaníach Lapadatovej, ktorá riadne odôvodnenie stanovuje ako jednu z podmienok využitia týchto systémov. Blížšie k tomu potom argumentuje Najvyšší súd štátu Wisconsin.

3.1 *State v. Loomis*

V tomto prípade išlo o žalobu podanú Ericom Loomisom pre porušenie jeho práva na spravodlivý proces³⁰, ku ktorému malo dôjsť využitím systému COMPAS. Ten ho vyhodnotil ako nebezpečného, resp. ako osobu s vysokým predpokladom ďalšieho páchania trestnej činnosti, na základe čoho mu bol udelený vyšší trest. Loomis namietal najmä skutočnosť, že spôsob, akým mu bolo pridelené toto rizikové skóre, je obchodným tajomstvom a on ako osoba, ktorá by sa mala byť podľa práva na spravodlivý proces schopná oboznámiť so všetkými dôkazmi, ho nepozná, rovnako ako ani sudca, ktorý na základe tohto netransparentného odporúčania vynáša rozsudok.³¹ Okrem toho tiež namietal ďalšie súčasti práva na spravodlivý proces, ktoré majú byť narušené využitím tohto systému, a to konkrétne právo na individualizovaný trest, pretože skóre je vypočítané na základe kategorizácie odsúdeného do skupín obyvateľstva podľa ich, značne sporných, spoločných charakteristík, a zároveň namietal diskrimináciu na základe pohlavia. Záverom Najvyššieho súdu bolo, že k porušeniu jeho práva na spravodlivý proces nedošlo, avšak, čo je podstatnejšie pre tento príspevok, súd sa venoval

³⁰ Koncept práva na spravodlivý proces sa líši naprieč právnymi kultúrami, avšak pretože sa niektoré z analýzy a dokumentov predstavených v prvej časti opierali o Všeobecnú deklaráciu ľudských práv, a najmä z dôvodu, že výklad tohto práva je v aspektoch, ktoré prvá časť tejto práce identifikovala ako relevantné zložky práva na spravodlivý proces, je vo svojom výklade obdobné naprieč týmito právnymi systémami, resp. ide o procesné, nie substantívne argumenty. K obdobnému výkladu pozri napr. prehľad v BOGGS, D. The Right to a Fair Trial. *University of Chicago Legal Forum*, roč. 1992, č. 1. <https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1245&context=uclf>. Zároveň ide o jediný súdny výklad v kontexte využitia asistenčných systémov založených na prístupoch umelej inteligencie.

³¹ *State v. Loomis*. Wisconsin Supreme Court Requires Warning Before Use of Algorithmic Risk Assessments in Sentencing. *Harvard Law Review*. Roč. 150, 2017, č. 3.

aj niektorým ďalším odporúčaniam pre spôsob, akým majú byť COMPAS či obdobné technológie využívané, aby sa v budúcnosti predišlo možnému porušeniu práva na spravodlivý proces.

V prvom rade je zaujímavé všimnúť si, že rozsudok ako taký síce v krátkosti odkazuje na problém diskriminácie či algoritmickú zaujatosti, no bližšie neodkazuje na žiadne konkrétne štúdie, či dokonca sa nijako bližšie nezaoberá týmto problémom. Respektíve z tejto skutočnosti vyvodzuje, že len tie súdy, ktoré majú kapacitu na konštantné monitorovanie presnosti a funkčnosti týchto systémov, by ich mali používať.³² Autor však zastáva názor, že toto odporúčanie ignoruje realitu a technologické možnosti, v zásade teda ignoruje pri tomto odporúčaní práve dôvody sťažnosti Erica Loomisa. Obdobne sa vyjadril aj sudca Abramson v konkurencii, keď upozornil na nízku a problematickú mieru porozumenia týchto systémov zo strany sudcov. Paradoxne sa takejto kritike nevenuje len konkurenčný názor tohto rozsudku, ale je ústrednou témou rozsudku, ktorý však zamietol nároky sťažovateľa.

V častiach venujúcich sa kritike tohto systému upozorňuje súd najmä na funkcie trestnej sankcie.³³ Z toho ďalej odvodzuje, že nie je možné ju uvaliť iba na základe predpokladu recidívy (bez ohľadu na to, ako správny je). Záverom Najvyššieho súdu v tomto prípade je, že súd sa pri rozhodovaní o výške trestnej sadzby nemôže spoliehať len na skóre pridelené obžalovanému systémom COMPAS, ale musí zvážiť všetky trestnoprávne relevantné faktory. To by malo byť zaručené riadnym zvážením, teda v praxi by to malo byť predstavené riadnym odôvodnením sankcie, spôsobom, ktorý sa nespolieha (výhradne) na skóre systému COMPAS.

4. Odporúčania pre uplatnenie asistenčných technológií

Záver z uvedeného je potom relatívne priamočiary. Príspevok sa snažil nájsť odpoveď na otázku, či je možné považovať využívanie automatizovaných (asistenčných) systémov za porušenie práva na spravodlivý proces. Samotné využitie takýchto systémov nie je možné považovať za porušenie posudzovaných práv na spravodlivý proces. Toto právo je právom zložkovým, a preto bolo najprv potrebné určiť, aké konkrétne právo by mohlo byť porušené. V tomto ohľade väčšina existujúcich príspevkov na túto tému odkazovala na neprípustné ovplyvnenie, ktoré bolo na základe materiálov publikovaných ESLP vyhodnotené ako možné porušenie práva na nestranný a nezávislý súd. Táto analýza je nutná najmä z dôvodu, že pri využívaní niektorých takýchto systémov môže byť porušené aj iné právo spadajúce do kategórie práv na spravodlivý proces. Ako bolo namietané pri systéme COMPAS vo veci *State v. Loomis*, mohlo by ísť o porušenie práva na individualizovaný rozsudok, prostredníctvom začlenenia obžalovaných do jednotlivých skupín obyvateľstva, na základe čoho je im pridelené „skupinové“ skóre, či o porušenie práva na rovnaké zachádzanie, resp. ochranu proti diskriminácii prostredníctvom

³² Tamže.

³³ LIU, H., LIN, CH., CHEN, Y. Beyond State v. Loomis: artificial intelligence, government algorithmization and accountability. *International Journal of Law and Information Technology*. Roč. 27, č. 2, s. 122 – 141.

posudzovania neprípustných kritérií či ich proxy faktorov. Tieto možné problematické aspekty využívania takýchto systémov sú však naviazané skôr na jednotlivé problémy konkrétnych systémov, viac než na obecné zapojenie. Napríklad pri iných druhoch asistenčných systémov než je COMPAS, ako je napríklad SmartSettle, ktorý sa pomocou systému „blind bidding-u“ snaží nájsť obojstranne akceptovateľnú výšku finančnej kompenzácie, len ťažko namietat' narušenie niektorého z týchto dvoch práv.

Samotné využitie automatizovaného asistenčného systému je v mnohých ohľadoch možné prirovnat' k používaniu znaleckých posudkov súdmi. V zásade ide o čiastkové expertné odporúčanie, spracované na základe postupov (znalostí), ktoré sudcovi nie sú dostupné, a ten by ich mal brať ako jedno z usmernení na spravodlivé rozhodnutie. Povinnosť sudcu zvažovať odporúčanie asistenčných systémov ako jeden z faktorov rozhodnutia, a to v kontexte všetkých ďalších relevantných skutočností, sa musí potom prepísať do povinností sudcu takéto rozhodnutie riadne odôvodniť.

Takáto povinnosť má predchádzať tomu, aby sudca jednoducho a bez ďalšieho preberal strojové rozhodnutia, čo by najmä s ohľadom na to, akú rolu majú asistenčné systémy hrať v celom rozhodovacom procese, konštituovalo porušenie práva na spravodlivý proces. Sudcovia tak musia v zásade bojovať s dvomi vecami. Jednako pri ich úvahe hrá rolu kognitívne skreslenie, ktoré často bez príčiny preferuje strojové odporúčania, aj keď je chybné.³⁴ A v nadväznosti na to, aj s obavami o vlastné zlyhanie, resp. s možnosťou, že ich rozsudok bude druhostupňovým súdom zmenený, čo sa môže negatívne podpísať na ich odmenách či pozícii.³⁵ Na sudcov je teda vytváraný určitý *externý* tlak, v ktorého dôsledku môžu byť viacej náchylní k menej kritickému preberaniu takýchto odporúčaní – a teda môže dochádzať k porušeniu práva na nezávislý súd. V neposlednom rade môže hrať rolu aj jednoduchá „pohodlnosť“ sudcov, pretože rozhodnutie, ktoré by sa výhradne nespoliehalo na strojové odporúčanie, by si vyžadovalo extenzívnejšie odôvodnenie než to, ktoré len uvedie strojový záver, tak ako na to upozorňuje aj Najvyšší súd štátu Wisconsin. Záver z týchto problematických aspektov však nie je to, žeby sme mali poľaviť v nárokoch na sudcov, tak aby sa necítili byť ohrození možnými protichodnými stanoviskami nadradených inšancií. Záver, pre potreby spravodlivosti, musí byť opačný. Nároky na sudcov sa musia v tomto prípade zvýšiť, resp. sa musí viacej dbať o udržiavanie vysokého štandardu, ktorý by mal byť samozrejmy bez ohľadu na ďalšie technologické aspekty rozhodovacieho procesu. V prípade asistenčných systémov to znamená, že musíme vyžadovať vhodnú mieru odôvodnenia rozsahu, v akom boli strojové odporúčania zvážené a ako sa prepísali do záverečného rozhodnutia sudcu, resp. ako boli zvážené v kontexte všetkých ďalších relevantných faktorov. Len tak môžeme zaistiť nielen zachovanie práva na spravodlivý proces, ale umožníme tým využitie všetkých benefitov, ktoré do súdneho rozhodovania môže priniesť zapojenie asistenčných systémov.

³⁴ Tamže.

³⁵ KUHN, Z. The quality of justice and judicial reasoning in Czech republic. In BENZCE, M., NG, GER (eds.). *How to measure the quality of judicial reasoning*. Cham : Springer, 2018, s. 173 – 186.

Literatúra

- BINGHAM, T. *Rule of Law*. Londýn : Penguin Books, 2011
- BOGGS, D. *The Right to a Fair Trial*. University of Chicago Legal Forum. Roč. 1992, č. 1. <https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1245&context=uclf>
- CORBETT-DAVIS, S. et al. *A computer program used for bail and sentencing decisions was labeled biased against blacks. It's actually not that clear*. Washington Post, 2016. <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2016/10/17/can-an-algorithm-be-racist-our-analysis-is-more-cautious-than-pro-publicas/>
- Council of Bars and Law Societies of Europe. CCBE position paper on the proposal for a regulation laying down harmonised rules on Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act). 2021 https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/IT_LAW/ITL_Position_papers/EN_ITL_20211008_CCBE-position-paper-on-the-AIA.pdf
- Council of Bars and Law Societies of Europe. CCBE Response to the consultation on the European Commission's White Paper on Artificial Intelligence. 2020 https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/IT_LAW/ITL_Position_papers/EN_ITL_20200605_CCBE-Response-to-the-consultation-regarding-the-European-Commission-s-White-Paper-on-AI.pdf
- ELIOT, L. Antitrust and Artificial Intelligence (AAI): Antitrust Vigilance Lifecycle and AI Legal Reasoning Autonomy. arXiv, 2020. <http://arxiv.org/abs/2012.13016>
- HANUS, J., M., Martin. Harabinokracia [online]. .týždeň – iný pohľad na spoločnosť. 26. 10. 2009 [cit 6. 1. 2021]. <https://www.tyzden.sk/casopis/5614/harabinokracia/>
- HARRIS, D. et al. *Law of the European Convention on Human Rights*. Oxford : OUP, 2009, s. 490 – 493.
- CHRISTIAN, B. *Alignment Problem. Machine Learning and Human Values*. New York : W.W. Norton, 2020, s. 67 – 79
- KLUČKA, J. a kol. *Artificial Intelligence from the perspective of Law and Ethics*. Praha : Leges, 2021
- KMEC et al. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*.
- KOPA, M. Právo na soudní a jinou ochranu. In Husseini, F. a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha : C. H. Beck, 2021. s. 1085
- KRIŠTOFÍK, A. The role of privacy in the establishment of the right not to be subject to automated decision-making. In *The Lawyer Quarterly*. Roč. 14, č. 2, s. 236 – 251
- KUHN, Z. The quality of justice and judicial reasoning in Czech republic. In BENZCE, M., NG, GER (eds.). *How to measure the quality of judicial reasoning*. Cham : Springer, 2018, s. 173 – 186
- KUSNER, M. J. et al. Counterfactual Fairness. V: Guyon, I. et al. (ed.). *Advances in Neural Information Processing Systems* 30. Curran Associates, Inc., 2017. <http://papers.nips.cc/paper/6995-counterfactual-fairness.pdf>
- LAPADAT, R. A. Trusting the use of AI in the law field. In: *Artificial Intelligence from the perspective of Law and Ethics*. Praha : Leges, 2021, s. 33
- LARSON, J., ANGWIN, J. How We Analyzed the COMPAS Recidivism Algorithm. ProPublica, 2016 [online]. <https://www.propublica.org/article/how-we-analyzed-the-compas-recidivism-algorithm>
- LIU, H., LIN, CH., CHEN, Y. Beyond State v Loomis: artificial intelligence, government algorithmization and accountability, *International Journal of Law and Information Technology*. Roč. 27, č. 2, s. 122 – 141
- MOLEK, P. *Právo na spravlivý proces*. Praha : Wolters Kluwer, 2012, s. 172
- Nariadenie Európskeho Parlamentu A Rady, Ktorým Sa Stanovujú Harmonizované Pravidlá V Oblasti Umelej Inteligencie (Akt O Umelej Inteligencii) A Menia Niektoré Legislatívne Akty Únie <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52021PC0206> (ďalej len AI Akt alebo Akt o umelej inteligencii)
- PLATONOVA, A. Artificial Intelligence: A New Trojan Horse for Undue Influence on Judiciaries? [online]. [cit 15. 2. 2023]. https://www.unodc.org/dohadeclaration/en/news/2019/06/artificial-intelligence_-a-new-trojan-horse-for-undue-influence-on-judiciaries.html
- POSPÍŠIL, I. Čl. 36 (Právo na spravlivý proces). In Wagnerová et al. *Listina základních práv a svobod. Komentář*, s. 737

- RACHLINSKI, J. et al. Does Unconscious Racial Bias Affect Trial Judges? Cornell Law Faculty Publications. Paper 786. <http://scholarship.law.cornell.edu/facpub/786>
- REDFIELD, S (eds.) Enhancing Justice: Reducing Bias. American Bar Association. 2020.
- REGISTRY. Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights (criminal limb). Council of Europe, 2022. https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_6_criminal_eng.pdf
- REGISTRY. Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights (criminal limb). Council of Europe, 2022. https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_6_criminal_eng.pdf, prípadne hlbšiu analýzu týchto rozhodnutí na Isele, C., Gawel, C., Müller, K. Impartiality of legal professionals Legal and ethical obligations. In: Judicial Ethics and Professional Conduct of the European Judicial Training Network, 2019. <https://portal.ejtn.eu/PageFiles/17916/TEAM%20GERMANY%20TH%202019%20D.pdf>
- State v. Loomis. Wisconsin Supreme Court Requires Warning Before Use of Algorithmic Risk Assessments in Sentencing. *Harvard Law Review*. Roč. 150, 2017, č. 3
- SUSSKIND, R. Online courts and the future of justice. Oxford : Oxford University Press, 2019
- Working party. Guidelines on Automated individual decision-making and Profiling for the purposes of Regulation 2016/679. Brusel : Európska komisia. <https://ec.europa.eu/newsroom/article29/items/612053>

Z vedeckého života

Ocenenie časopisu Právny obzor prestížnou cenou Karlovarských právnických dní

Karlovarské právnické dni – spoločnosť českých, nemeckých, slovenských a rakúskych právnikov – usporiadala v tomto roku **XXXII. ročník konferencie Karlovarské právnické dni**. V rámci jej prípravy sa uskutočnila už tradičná anketa o najlepšie právnické časopisy v Českej republike a Slovenskej republike. Je nám ctou, že čitatelia v tomto roku ohodnotili časopis Právny obzor tak, že sa umiestnil v ankete o najlepší slovenský právnický časopis na prvom mieste a bol

ocenený prestížnou cenou spoločnosti Karlovarské právnické dni.

Touto cestou zároveň ďakujeme našim čitateľom za priaznivé ohodnotenie nášho časopisu. Je to pre nás a široký okruh našich spolupracovníkov veľká česť a veľmi si to vážime. Naša vďaka patrí tiež autorom príspevkov, ktorí sa zaslúžili o zaujímavý a odborne kvalitný obsah časopisu.

Oľga Ovečková*

* Prof. JUDr. Oľga Ovečková, DrSc., hlavná redaktorka časopisu Právny obzor, Ústav štátu a práva SAV, v. v. i., Bratislava.

Správa z medzinárodného workshopu Právo a/ako veda (12. 6. 2025)

Dňa 12. júna 2025 sa na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave uskutočnil diskusný workshop *Právo a/ako veda* organizovaný Katedrou historického práva a právnej metodológie. Cieľom workshopu usporiadaného v hybridnej podobe bolo nadviazať na výskum právnej metodológie realizovaný na trnavskej Právnickej fakulte v rámci projektu *APIVV-22-0079 Premeny právnej vedy – historické a súčasné podoby právnej vedy a vedeckosti práva* a otvoriť širšiu odbornú diskusiu venujúcu sa poslaniu a charakteru právnej vedy vo vzťahu k jej vedeckosti na jednej strane a praktickému poslaniu na strane druhej.

Workshop oficiálne otvorila dekanka Právnickej fakulty Trnavskej univerzity doc. JUDr. Marianna Novotná, PhD., univ. prof., ktorá privítala všetkých účastníkov workshopu a ocenila otvorenie diskusnej platformy na tému vedeckosti právnej vedy. Súčasne vyjadrila plnú pod-

poru profilácii a špecializácii metodologickej prípravy v rámci právnického štúdia a vyzdvihla potrebu skúmania vedeckosti právnej vedy v súčasnosti – aj v nadväznosti na výzvy spojené s využívaním umelej inteligencie pri tvorbe právnických textov. Osobitne poďakovala za udržiavanie vedeckej spolupráce a spolupatričnosti prof. JUDr. Jakubovi Handrlícovi, DSc. (Právnická fakulta UK, Praha), a slávnostne mu odovzdala medailu dekanke Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave.

Následne účastníci pristúpili k samotnému meritu stretnutia: Je právna veda viac praktickou alebo by mala byť viac teoretickou? Aké je jej poslanie? Kam by sme ju zaradili v systemizácii vied? Je právo skôr spoločenská alebo humanitná veda? Aké sú limity „vedeckosti“ práva a právnej vedy a aké prístupy k skúmaniu práva existujú? Má právna veda osobitnú vlastnú metodológiu, a ak áno, akú? Líšia sa metódy

právníkov od metód iných vied? Používajú právnici osobitné štandardné operácie či osobitnú právnickú logiku? Aké sú limity využitia formálnej logiky a jej metód v právnej vede? Prečo je potrebné viac prihliadať k dialektickej logike či iným neklasickým logikám? Aké problémy sa spájajú s právnym jazykom a v čom nám vie pomôcť sémantická logika? Vieme uvažovať o osobitnej metodológii pre proces tvorby, realizácie a aplikácie práva? Je súčasná právna veda skutočne vedeckou v zmysle univerzality vedy? Na tieto základné otázky upozornil vo svojom iniciačnom vystúpení prof. JUDr. Tomáš Gábriš, PhD., LL.M. (Právnická fakulta TU), ktorý súčasne predstavil aj reformu výučby metodologických predmetov na Právnickej fakulte TU cielene zameraných na potreby bakalárskeho, magisterského a doktorandského stupňa štúdia.

Nasledovalo vystúpenie prof. JUDr. Mareka Števčeka, DrSc. (Právnická fakulta UK, Bratislava), s príspevkom orientovaným na premenu chápania právnej vedy s názvom *Právna veda ako analytická dogmatika a pomocné vedy právnické*. Dogmatickú vedu platného práva (*Rechtsdogmatik*) predstavil ako normatívnu analýzu textu, ktorá má mať pevne stanovené pravidlá a štruktúru, vďaka čomu má byť replikovateľná a jej užívatelia majú pri jej správnom uplatňovaní za rovnakých podmienok vždy dospieť k tým istým výsledkom. Právna logika a gramatický výklad sú podľa prof. Števčeka hlboko previazanými, pretože logika nemôže existovať mimo jazyka a jazyk mimo logiky. Zdôraznil však, že dogmatika nemôže zodpovedať všetky otázky praxe, pretože nie všetky otázky možno zodpovedať jazykovo-logickým výkladom. Ako príklad uviedol neurčité pojmy v práve. Ich výkladu môže napomôcť právna politika (*Rechtspolitik*), ktorá však nemá nič spoločné s právom ako textom, ale iba s právom ako materiou. *Rechtspolitik* by mali tvoriť tzv. pomocné vedy právnické (ako vedy, ktoré dokážu právu pomôcť napr. definovaním pojmov), ku ktorým radí štatistiku, psychológiu, ekonómiu a iné. Vonkajšia veda, teda iné vedné disciplíny majú poskytovať širší rámec jazyka,

rámec pojmov používaných v práve a právnej vede. Príspevok rozpútal živú diskusiu o pripravenosti/nepripravenosti právnej vedy na túto reformu s osciláciou okolo praktického poslanca právnej vedy, a s potrebou hlbšieho štúdia sémantickej logiky, ktoré by malo priamy dosah na aplikáciu práva.

S ďalším príspevkom vystúpil prof. JUDr. Jakub Handrlica, DSc., z Karlovej univerzity v Prahe, ktorý predstavil koncept tzv. paralelnej vedy, prezentovaný nedávno poľským politológom prof. Maciejom Góreckim. Podľa štúdie tohto poľského vedca vzniká niekedy v lokálnom meradle „patologická mutácia všeobecnej vedy“, či skôr paralelná patologická veda, skresľujúca, resp. redukovajúca či kriviaca vedu v jej univerzálnom chápaní. Prvotným východiskom sú predstavy o lokálnom zameraní tej-ktorej vedy a jej lokálnom poslaní či dosahu. Ak veda stratí obraz univerzality, ide ešte o vedu, alebo o praktické „lokálne“ remeslo? Prejavy vybudovaného systému paralelnej vedy sú vyhodnotiteľné a prítomné napríklad v nedokonalom „priateľskom“ či celkovo obchádzanom recenznom konaní, ktoré devaluje vedeckú diskusiu a vedie k poklesu vedeckej úrovne textov, štúdií, monografií a pod. Toxickými plodmi vzniku paralelnej vedy majú byť izolácia, publikačný nacionalizmus či grantová bezvýznamnosť. Argumentácia naratívom národného charakteru niektorých vied, ako napríklad politológie, je ospravedlňovaním nechuti k širšiemu štúdiu a neznalosti univerzálného jadra niektorých problémov. Systém tak živí národnú vedu a riešia sa v ňom otázky už vyriešené v európskom či svetovom priestore. Jadrom príspevku profesora Handrlicu boli úvahy o tom, či podobný problém hrozí aj právnej vede, aké sú sprievodné signalizačné znaky tohto fenoménu a aké sú mechanizmy na zvrátenie jeho výskytu. Napriek prevažne národnému charakteru práva poukázal na viaceré aspekty, ktoré robia z práva nadnárodný fenomén, ako napríklad europeizácia či vzájomné obohacovanie sa právnych poriadkov prostredníctvom preberania zásad a konceptov z jednej jurisdikcie do druhej (*cross-fertilization*). Nakoniec profesor Handrli-

ca podotkol, že aj národné jurisdikcie spájajú rovnaké témy a výzvy, ako napríklad technológie či chudoba, ktoré môže riešiť právna komparatistika. Téma vyvolala vášnivú diskusiu, v rámci ktorej sa diskutovalo o napätí medzi praktickosťou a vedeckosťou právnej vedy, morálnom a hodnotovom ukotvení právnikov ako autorov vedeckých textov, či otázka, aké sú vlastne očakávania a požiadavky adresátov diel právnej vedy.

Na príspevok profesora Handrlicu nadviazal prostredníctvom videohovoru doc. JUDr. PhDr. Robert Zbíral, Ph.D., z Masarykovej univerzity v Brne. V príspevku *Otázka hodnocení a financování právní vědy* poukázal na problematické vnímanie právnických grantových projektov oproti projektom iných vedných disciplín, prejavujúce sa najmä v zaostávaní definovania a zdôvodnenia využitia metód uplatňovaných v právnickom výskume. Poukázal na to, že pre hodnotenie práva ako vedy v dnešnom svete nepostačuje charakterizovať výskum v modernom empirickom duchu zbierania a vyhodnocovania dát, a zdôraznil dôležitosť a dosah položenej výskumnej otázky.

Skupinu príspevkov venovaných empirickým právnym vedám otvoril príspevok *Empirické právní metody: Obsahová a počítačová analýza v právu* Mgr. Tomáša Korefa z Goethe Univerzität Frankfurt am Main a Univerzity Karlovej. Príspevok priblížil zložitosť uchopenia empirického výskumu v právnych vedách s presnými kontrolovateľnými etapami, v rámci ktorých musí postupne dôjsť k vymedzeniu pojmov, navrhnutiu kódovania vstupných dát, tréningu anotátorov, zberu dát, ich anotácii a následnej analýze. Veľké modely umelej inteligencie dnes umožňujú analýzu rozsiahleho množstva dát (napríklad súdnych rozhodnutí), ktorých posúdenie by za bežných okolností nebolo v ľudských silách ani na najväčších univerzitách. Slabinou takéhoto výskumu je však potreba overovania pravdivosti výstupov umelej inteligencie, čo si vyžaduje špecialistov na daný odbor, teda v tomto prípade právnikov. Empirický výskum tak predstavuje významný zdroj poznania právnej praxe a počítačové nástroje môžu toto poznanie výrazne rozšíriť,

no obsahová analýza zostáva dodnes z veľkej časti doménou ľudských kontrolórov.

Empirickému výskumu sa venoval aj príspevok doc. JUDr. PhDr. Pavla Sokola, PhD. et PhD., z Prírodovedeckej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach na tému *Analýza právných textov prostredníctvom systematickej kontextovej analýzy*. Rečník predstavil viaceré úskalia kódovania právneho textu (typicky rozhodnutí súdov, ale napríklad aj právnych úkonov) a jeho následného strojového spracovania za účelom analýzy či štatistiky. Pri strojovom spracovaní dát je napríklad pomerne jednoduché odstrániť nadbytočné vzorky, no ťažkosť spôsobuje odhaľovanie, či určité vzorky nechýbajú. Časť problematiky je osobitne spojená s právom: prepojenie rôznych odvetví práva môže vytvárať falošnú pozitivitu. Súd napríklad v rozhodnutiach cituje rôzne normy, ktoré sa však skúmanej témy týkajú len okrajovo alebo dokonca vôbec. Zložité je tiež hľadanie anomálií vo vzorkách, keďže je otázne už len to, ktorý úkon či rozhodnutie v práve vybočuje z bežného rámca. Nakoniec docent Sokol podotkol, že hoci spracovanie dát umelou inteligenciou poskytuje pomerne presné výsledky, jeho najväčším nedostatkom zostáva nízka vysvetliteľnosť získaných údajov, pričom vo svete práva je práve odôvodnenie záverov (napríklad súdnych rozhodnutí) najdôležitejším prvkom.

JUDr. Mária Kevická, PhD., z Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici v príspevku *Ako sa mení rámeček právnej vedy v ére AI?* nadviazala na príspevok doc. Sokola a priblížila limity využívania umelej inteligencie pri právnom výskume. Keďže umelá inteligencia využíva pojmy ako pevné dáta, ktorým v skutočnosti nerozumie, prináša iba zdanlivé poznanie, ktoré musí byť ďalej overované. Nie je tiež zrejmé, akými metódami AI prichádza k záverom, čo ju robí v niektorých oblastiach nevyužiteľnou. Z diskusie vyplynulo, že nesprávne používanie umelej inteligencie už dnes prináša zlé ovocie, ako napríklad citovanie neexistujúcej práce jedného z prítomných hostí vo vedeckom článku! Napriek určitej kritike a výzvam na opatrnosť sa však prítomní hostia zhodli, že umelá inteligencia je užitočná pomôc-

ka pri niektorých aspektoch výskumu, a že jej význam bude v budúcnosti ďalej rásť.

Blok dvoch príspevkov z domácej fakulty otvoril Mgr. Timotej Práznovský s príspevkom *Rímske právo a/ako veda*, v ktorom predstavil metódy modernej právnej romanistiky. V prvej časti príspevku predstavil čiastočne premenlivé kritériá historicko-dogmatického výskumu a hermeneutiky rímskoprávných textov pre jednotlivé obdobia vývoja rímskeho práva. V druhej časti rozoberal možné uplatnenie empirického výskumu, osobitne pri výskume právnej papyrológie a epigrafiky. Záverom poukázal na značne rozdielne metódy právnej romanistiky vo výskume najstaršieho (archaického) práva, kde si právny výskum pomáha osobitne právnou ikonografiou, archeológiou či lingvistikou. V diskusii k téme rezonovalo uplatnenie pomocných historických vied pri výskume rímskeho práva a aktuálne trendy vo výskume.

Na príspevok o archaickom rímskom práve tematicky nadviazal vo svojom vystúpení doc. JUDr. Peter Vyšný, PhD. et PhD. V príspevku na tému *Poznámky k dejinám práva v antropológickej a archeologickej perspektíve* predstavil rôzne podoby skúmania dejín práva prostredníctvom právnej antropológie a právnej archeológie. Zdôraznil, ako právne artefakty pomáhajú poodkryť najstaršie dejiny práva, ako sú dejiny praveku, ktorým sa vôbec nevenuje pozornosť, napriek tomu, že množstvo dnešných právnych inštitútov má pôvod už v tejto etape ľudských dejín. V diskusii zarezovala práve existencia práva ako istého systému noriem už v pravekej spoločnosti.

Posledný príspevok na workshope na tému *The Place of the Law on Civil Status Records in the Legal System* prezentoval online Dr. Bartosz Kamil Truszkowski z Právnickej fakulty Univerzity v Białymstoku (Poľsko), ktorý sa venoval koncepčným premenám klasifikácie

zákonov o matrikách v právnych systémoch kontinentálnej Európy. Uvedená oblasť regulácie pôvodne v európskom prostredí spadala do oblasti kánonického práva a s nástupom moderných kodifikácií prešla sekularizáciou. Spočiatku sa pritom s úpravou matrik bolo možné stretnúť v civilnoprávných kódexoch (občianskych zákonníkoch) ako najdôležitejších zákonníkoch danej doby. Až postupne sa úprava matrik stala skôr doménou správneho práva, i keď sám rečník zdôraznil, že i dnes zohrávajú registre z matrik v súkromnom práve významnú úlohu, napríklad pri dokazovaní právnych skutočností. Rôznorodosť riešení klasifikácie „matričného práva“ v jednotlivých právnych poriadkoch pritom preukazuje rôznorodosť právnych riešení v jednotlivých štátoch, ale tiež nasledovanie určitých spoločných trendov, ktoré sa časom v práve presadzujú ako dominantné.

Podujatie zavŕšila diskusia so záverom potreby hlbšieho štúdia metodológie právnej vedy ako nevyhnutného východiska chápania právnej vedy. Zo strany organizátorov podujatia možno konštatovať, že naplnilo očakávania a potvrdilo nutnosť kladenia si zložitejších teoretických a metodologických otázok. Veľká vďaka patrí prezentujúcim a diskutujúcim, ktorí zabezpečili pestrú mozaiku tém a názorov z oblasti metodológie práva a právnej vedy. Záver podujatia sa spájal s prísľubom pokračovania v danej diskusii aj v budúcnosti. Diseminácia výsledkov podujatia zahŕňajúca príspevky vystupujúcich a diskusné príspevky bude zabezpečená ich publikovaním v osobitnom špecializovanom čísle fakultného časopisu *Forum iuris Europaeum* publikovanom v závere roka 2025.

Timotej Práznovský*
Miriám Laclavíková**
Tomáš Gábriš***

* Mgr. Timotej Práznovský, Právnická fakulta TU v Trnave, Katedra historického práva a právnej metodológie.

** Prof. JUDr. Bc. Miriám Laclavíková, PhD., Právnická fakulta TU v Trnave, Katedra historického práva a právnej metodológie.

*** Prof. JUDr. Tomáš Gábriš, PhD., LL.M., Právnická fakulta TU v Trnave, Katedra historického práva a právnej metodológie.

Recenzie a anotácie

Krošlák, D. Teória a metodológia práva. Bratislava : Policy Institute, 2025, 381 s.
ISBN 978-69108-01-1

Pri otázke „Čo je právo?“ viacerým právnikom prichádza na myseľ výrok Sv. Augustína o čase. Tento výnimočný mysliteľ na otázku „Čo je teda čas?“ odpovedal, že keby sa ho na to nik nepýtal, vedel by to; keď to má však niekomu vysvetliť, vtedy to nevie. V prípade práva je k dispozícii viacero prístupov zaoberajúcich sa týmto fenoménom. Medzi nimi má osobitné postavenie (všeobecná) teória práva. *Teória a metodológia práva* Daniela Krošláka je vysokoškolskou učebnicou, ktorá ponúka nielen hlbší pohľad na podstatu práva, jeho základné pojmy a štruktúry, ale predstavuje aj spôsoby a možnosti jeho skúmania, metódy a prístupy na riešenie konkrétnych právnych problémov.

Obsah anotovanej publikácie autor rozčlenil na všeobecnú, štrukturálnu a metodologickú časť. V prvej časti venoval pozornosť právu ako predmetu vedeckého poznania a pojmu a povahe práva; v druhej časti právnym normám, prameňom práva, právnemu systému, právnym vzťahom a právnej zodpovednosti a v časti tretej sa zoberal tvorbou práva, aplikáciou práva, výkladom práva a dotváraním práva.

V úvode práce autor polemizuje s teóriou „jedinej správnej odpovede“. Zastáva názor, že v praktickom práve nie je možné nájsť jedinú správnu odpoveď, keďže právna veda je pri hľadaní praktických riešení konkrétnych prípadov vo veľkej miere argumentatívna (s. 18). Predmetom právnej vedy je „právo“ v najširšom zmysle slova, a to buď (i) ako normatívny systém tvorený právnymi normami, alebo (ii) ako právne javy spojené s právom, predovšetkým s tvorbou, realizáciou a aplikáciou práva. V súvislosti s otázkou nastolenou v úvode tohto textu venuje D. Krošlák náležitú pozornosť pojmu a povahe práva – objektívnemu a subjektívnemu právu; základným prístupom k vymedzeniu pojmu práva; platnosti práva;

monizmu a pluralizmu práva; účelu práva a účelu v práve, zohľadňujúc koncepcie okrem iných aj R. von Jheringa a G. Radbrucha (s. 39 – 61).

V druhej časti publikácie sa autor zameriava najmä na súvzťažnosť právnej normy a právnej vety, štruktúru právnej vety, konštitúciu významu v práve a sankčnej normy, ako aj na typológiu právnych noriem (kogentné a dispozitívne, striktné a ekvivalentné normy). V oblasti prameňov práva poukazuje na koncepciu A. Peczenika, ktorý ich podľa stupňa záväznosti rozdeľuje na tie, ktoré (i) musia (*must*) byť použité, (ii) by mali (*should*) byť použité a (iii) môžu (*may*) byť použité. Pozoruhodné sú aj časti práce venované právnym obyčajom, právnym precedensom, právnym princípom a právnej doktríne. V súvislosti s právnym systémom autor analyzuje jeho jednotu (ucelenosť, hierarchiu, vnútornú a vonkajšiu bezrozpornosť právnej regulácie), ako aj jeho vnútornú a vonkajšiu diferenciáciu vrátane kontinentálnej právnej kultúry a iných právnych kultúr.

V spojitosti s tvorbou dobrých zákonov autor vyzdvihuje do popredia atribúty, determinujúce obsah práva H. L. A. Harta: (i) ľudskú zraniteľnosť, (ii) približnú rovnosť, (iii) obmedzený altruizmus, (iv) obmedzené zdroje a (v) obmedzené porozumenie a silu vôle. Na tieto atribúty nadväzuje dvanástimi fundamentálnymi princípmi tvorby a aplikácie práva F. Bydliňského, medzi ktoré patria najmä: (i) ochrana elementárnych osobnostných dohôd, (ii) sloboda, (iii) distributívna spravodlivosť, (iv) existenčné minimum, (v) princíp diferencie, (vi) komutatívna spravodlivosť, (vii) právna istota a (viii) ochrana nadobudnutých práv. V súvislosti s vydaním individuálneho právneho aktu autor pripomína, že aj pri dodržaní

správnosti logického postupu je nutné vykonať ďalšie „skúšky správnosti“ vyvodeného záveru, ktoré môžu viesť až k preformulovaniu premís právnického sylogizmu – aj *contra legem* (s. 300).

V kapitole venovanej výkladu práva autor podrobne analyzuje výkladové metódy majúce charakter právnych princípov, medzi ktoré zaraďuje najmä: (i) princíp doslovného výkladu, (ii) princíp hierarchie právneho poriadku, (iii) princíp bezrozpornosti právneho poriadku, (iv) princíp vylúčenia redundancie a (v) princíp úplnosti právneho poriadku (s. 319 – 337). Záverečná kapitola publikácie sa venuje dotváraniu práva, a to najmä sudcovským právom, ima-

nentnému dotváraniu práva, ako aj jeho prekračujúcej tvorbe nad rámec zákona.

Predložená publikácia predstavuje náležitú kombináciu precízneho systematického výkladu s pedagogickou prístupnosťou textu. Oceniť treba aj rozsiahly poznámkový aparát a zoznam použitej literatúry. Jazyk publikácie je kultivovaný, odborne presný a zároveň zrozumiteľný, čomu napomáhajú početné adekvátne príklady a tematické exkurzy. *Teória a metodológia práva* vyvážene spája požiadavky kladené na vysokoškolskú učebnicu s nárokmi požadovanými od vedeckej monografie (podnetné čítanie).

Peter Kukliš*

* JUDr. Peter Kukliš, CSc., Ústav štátu a práva SAV, v. v. i., Bratislava.

ERRATA

V čísle 4/2025 na s. 357 – 368 bol publikovaný článok pána Mgr. Ivana Kundráta, PhD. „*K otázke súladu § 66 Zákonníka práce s právom Európskej únie.*“

Tento článok bol spracovaný v rámci riešenia grantového projektu VEGA č.1/0291/23 „*Legislatívne výzvy pre pracovné právo pri tvorbe diverzných a inkluzívnych pracovísk.*“

LICENCIA

Zaslaný rukopis je slovesným autorským dielom osoby, ktorá ho vytvorila („autor“). Osoba, ktorá rukopis do redakcie zaslala, ubezpečuje vydavateľa, že je autorom zaslaného rukopisu, respektíve je nositeľom práv, ktoré ju podľa platných právnych predpisov oprávňujú udeliť vydavateľovi súhlas na použitie diela v nižšie uvedenom rozsahu a/alebo autor v danom prípade koná v mene a na účet svojho zamestnávateľa. Autor zaslaním rukopisu udeľuje vydavateľovi súhlas použiť rukopis („licencia“), a to na všetky spôsoby jeho použitia známe k momentu jeho zaslania redakcii (najmä § 19 ods. 4 zákona č. 185/2015 Z. z. v platnom znení, autorský zákon), a to bez vecného alebo územného obmedzenia licencie a po dobu trvania majetkových práv k takémuto predmetu ochrany (§ 32 autorského zákona). Vydavateľ je najmä oprávnený sám alebo prostredníctvom tretej osoby: (i) vyhotovovať rozmnoženiny rukopisu a archivovať ich, (ii) zaradiť a vydať rukopis v časopise Právny obzor, (iii) zaradiť rukopis do iného súborného diela alebo ho spojiť s iným dielom a následne ho vydať, a to najmä v podobe zborníka, v inej forme tlačenej alebo elektronickej publikácie, (iv) verejne rozširovať a verejne sprístupniť rukopis najmä prostredníctvom siete internet, (v) uložiť/nahráť rukopis na dátové nosiče a verejne ich rozširovať a sprístupňovať, (vi) uložiť/nahráť rukopis do elektronických alebo iných databáz, počítačových systémov a v rámci nich rukopis verejne rozširovať, sprístupňovať a/alebo uskutočňovať jeho uvedenie na verejnosti, (vii) preložiť rukopis do iných jazykov. Autor poskytuje vydavateľovi licenciu bezodplatne a ako nevýhradnú. Vydavateľ je oprávnený udeliť súhlas tretej osobe na použitie rukopisu v rozsahu udelennej licencie („sublicencia“). Vydavateľ aj autor sú oprávnení požiadať druhú stranu o vydanie písomného potvrdenia o uzavretí licenčnej zmluvy podľa 65 ods. 4 autorského zákona. Vydavateľ a autor sa zároveň dohodli, že autor nie je oprávnený udelenú licenciu jednostranne vypovedať alebo od licencie odstúpiť.

POKYNY PRE AUTOROV

1. Rukopis musí byť napísaný v programe umožňujúcom tvorbu textového dokumentu (napr. program MS Word) v slovenskom alebo českom jazyku; v prípade špeciálneho čísla výlučne v anglickom jazyku. Rukopis je potrebné zasielať elektronicky na adresu usappo@savba.sk. Spolu s rukopisom poskytnie autor aj nasledujúce informácie: adresu bydliska, názov pracoviska, pracovnú pozíciu, ORCID číslo (ak je k dispozícii).
2. Rukopis obsahuje názov v slovenskom a anglickom jazyku. Jeho súčasťou je abstrakt v anglickom jazyku (20 riadkov), kľúčové slová (3 – 5) a zoznam použitej literatúry (bibliografia) zostavený v abecednom poradí. Titulnú stranu rukopisu je potrebné zostaviť podľa vzoru uvedeného na www.pravnyobzor.sk v sekcii „Pre autorov“.
3. Rukopis musí spĺňať požiadavky na formu: veľkosť písma 10; font písma Times New Roman; riadkovanie 1,0. Rozsah rukopisu je 10 až 25 strán. Správy z vedeckého života, recenzie a anotácie 5 strán a menej.
4. Rukopis musí byť zostavený prehľadne a zrozumiteľne. Rukopis je potrebné členiť do kapitol, prípadne doplnených o medzititulky, a dodržiavať zásadu jedna myšlienka = jeden odsek. V texte je potrebné zachovávať jednotnú terminológiu. Strany rukopisu je potrebné číslovať.
5. Poznámky pod čiarou je potrebné uvádzať priebežne; veľkosť písma 8. V prvej poznámke pod čiarou uvedie autor meno a priezvisko, dosiahnuté tituly a pracovisko, na ktorom dielo vytvoril. V druhej poznámke pod čiarou uvedie autor informáciu, či bolo dielo vytvorené aj vďaka grantovej finančnej podpore.
6. Citácie je potrebné indexovať priebežne a uvádzať ich ako poznámku pod čiarou. Pri citáciách je potrebné dodržiavať jednotnú formu. Vzory citácií sú uvedené webovej stránke www.pravnyobzor.sk v sekcii „Pre autorov“.
7. Vydavateľ zabezpečuje jazykovú úpravu textu ako aj jeho anonymizovanú verziu, z dôvodu pravidiel recenzného konania.
8. O výsledku recenzného konania informuje vydavateľ autora elektronicky e-mailom. Recenzné konanie (hodnotenie) je bezodplatné. Autor v súvislosti s posúdením a prípadným zverejnením rukopisu ako autorského diela neplatí vydavateľovi žiadne poplatky.
9. Rukopis, ktorý nebude v časopise zverejnený, bude na požiadanie vrátený autorovi.
10. Vydavateľ dodržiava pravidlá publikačnej etiky a správnej publikačnej praxe, ktoré sú dostupné na webovej stránke www.pravnyobzor.sk. Zaslaním rukopisu do redakcie sa autor zaväzuje postupovať v súlade s týmito pravidlami.
11. Autorské príspevky nie sú honorované.